

Zomrel zakladateľ slovenskej religionistiky Ján Komorovský

(2. jún 1924 až 20. marec 2012)

MILAN KOVÁČ

Vedecké štúdium náboženstva na Slovensku pozná mimoriadne talentované osobnosti, ako boli napríklad Jaroslav Pelikán, slávny americký znalec kresťanstva so slovenskými koreňmi, alebo Rudolf Macúch, svetovo uznávaný špecialista na mandeizmus, zoroastrizmus a islám, ktorý bol zo Slovenska nútený emigrovať. Príznačné však je, že svoje religionistické dielo rozvinuli v zahraničí. Až Ján Komorovský založil a systematicky presadil túto vedeckú disciplínu v krajine, kde sa narodil. Nie snád však preto, že by mal lepšie podmienky ako jeho predchodcovia, ale preto, že sa rozhodol to doma jednoducho „vydržať“. Perzekúcie v päťdesiatych rokoch ho vyhnali z akademického života, ale ani v závodoch ťažkého strojárstva v Dubnici nad Váhom sa nevzdal a písal „do šuflíka“. Po roku 1968 bol slávnostne rehabilitovaný, ale o pár rokov ho zmietli normalizačné čistky. Opäť sa však nevzdal a ďalej bádala a písal, tentokrát v odevných závodoch v Trenčíne. Až rok 1989 definitívne zúčtoval s totalitnou érou a poskytol mu novú, v poradi už tretiu nádej, ktorú sám uvítal slovami: „Toto je chvíľa, pre ktorú som žil.“ Ako 65 ročný bol opäť rehabilitovaný, pričom dostal možnosť vybrať si formu akademickej kompenzácie za minulé príkoria. Požiadal o možnosť založiť oficiálne odbor religionistika, ktorá vzápätí vzniká na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave priamo ako náhrada Komorovskému za roky pretrpených perzekúcií. Ako sám hovoril, „práve preto to malo celé zmysel“.

Komorovského religionistika však v skutočnosti nenápadne odštartovala už počas totality, a to sériou jeho kníh z komparatívnej mytológie: *Jablko z nartskej záhrady: Nartské báje z kaukazských vrchov a dolín* (Bratislava: Tatran 1982), *Amazonky: Mýty a legendy o vládě žien, o bojových ženách a o krajinách žien* (Bratislava: Tatran 1983), *Prométheus: Mytologické paralely* (Bratislava: Smena 1986), *Únoscovia ohňa: Mýty a legendy o kultúrnych hrdinoch a zrode civilizácie* (Bratislava: Tatran 1986), zavŕšených neskôr zborníkom *Po cestách Asklepiových: Od mýtov a mágie k medicíne* (Bratislava: Tatran 1994).

Po roku 1989 zrazu k sérii vedecky spracovaných mytológií priložil niekoľko tisícok strán naklepaných na stroji ako kompletnú prípravu na religionistické prednášky, ktorú podstúpil počas rokov, kedy mal zakázané

akademicky pôsobiť. Akoby prorocky očakával okamih pádu komunizmu, v ktorého životnosť nikdy neveril. Preto bol prakticky ihneď pripravený a religionistika v roku 1991 začínala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave fundovanými prednáškami z rôznorodých oblastí, pred ktorými akademická obec u nás, tak trochu vyjavene, stála po prvý krát. Nasledoval búrlivý rozvoj celej disciplíny s množstvom študentov, konferencií a publikácií.

Ako to u zakladateľských osobností býva, Komorovský intelektuálne a bádateľsky pokrýval veľmi širokú religionistickú problematiku, ktorú možno zaradiť do piatich kľúčových oblastí: (1) *komparatívna mytológia*, reprezentovaná vyššie uvedenými dielami; (2) *etnológia náboženstva*, reprezentovaná napríklad jeho prelomovou knihou *Tradičná svadba u Slovanov* (Bratislava: Univerzita Komenského 1976); (3) *ruská náboženská filozofia*, reprezentovaná celým radom prekladov, napríklad Vladimír Sergejevič Soloviov, *Duchovné základy života* (Trnava: SSV 1993), ale aj mnohými samostatnými štúdiami; (4) *kresťanská spiritualita*, ktorá našla svoj výraz v množstve štúdií a prednášok, naposledy však vo vynikajúcej knihe o jezuitskom misijnom experimente *Boží štát v pralesoch a savanách Paraguaja: Realizácia jednej utópie* (Nitra: Spoločnosť Božieho Slova 2007); (5) *komparatívna religionistika*, reprezentovaná napríklad editovaním jeho výkladového slovníka *Religionistika a náboženská výchova* (Bratislava: F. R. & G. 1997), alebo zakladateľskej učebnice: *Religionistika: Veda o náboženstvách sveta a jej pomocné disciplíny* (Bratislava: Univerzita Komenského 1994), ako aj mnohými ďalšími dielami.

Metodologicky bol Komorovský spočiatku ovplyvnený Veselovského školou historickej komparatistiky, neskôr to bol lingvistický štrukturalizmus Bogatyriova a Jakobsona, z ktorého rozvinul teóriu komunikácie, potom ho ovplyvnila Kerényiho mytologická škola a koncept mytologemy, napokon to bol Eliadeho univerzalistický pohľad na skúmanie náboženstiev, s ktorým sa vyrovnával v závere svojho aktívneho pôsobenia. Obdivuhodná šírka Komorovského záberu v žiadnom prípade nešla na úkor kvality. Jednotlivé oblasti pokrýval veľmi fundovane a trval na skúmaní každého detailu. Na jeho seminároch sa pracovalo s prameňmi bez ohľadu na jazyk. Bol presvedčený, že žiadna prekážka nie je dosť veľká, aby ju študenti nemohli prekonať. Komorovský nikdy nezostával na povrchu a vede o náboženstvách venoval všetku svoju ohromujúcu energiu a všetok svoj čas. Nie náhodou, aureolou svojej osobnosti, entuziazmom, veľkostí svojho prehľadu a prenikavosťou priťahoval čoraz viac poslucháčov i bádateľov z ďalších odborov. Okrem odbornosti mal prirodzený morálny kredit a pevné presvedčenie o tom, že v humanitných disciplínach je morálka bádateľa súčasťou jeho vedeckého poslania, že nie sú nijakým spôsobom oddeliteľné. Sám hlboko veriaci katolík, rozlišoval veľmi strikt-

ne metodologickú dištinkciu medzi religionistikou a teológiou, súčasne chápal religionistiku ako vedu, ktorej dôležitým spoločenským poslaním je udržiavanie medzináboženskej tolerancie. Bol laureátom mnohých ocenení, ktoré mu udelila napríklad židovská či pravoslávna komunita, práve za šírenie náboženského porozumenia. Ján Komorovský za sebou nezanechal len etablovanú a vyzretú novú vedeckú disciplínu, bol celospoločensky jednou z najväčších slovenských morálnych a vedeckých autorít, ktorá pre nás zostáva vzorom nezlomnosti v boji za slobodu vedeckého bádania.